

TÜRKİ DÜNYA ATASÖZLERİNDE RUHİ KIYMETLER HAKKINDA

Atasözlerine halkın hayat tecrübesi, düşünce yapısı, derin felsefesi, bilim-hikmeti serpilmiştir. Onlar folklorun saf, sanatla işlenmiş vecize türleridir. Dil cevherleri doğrulanan hakikat, kanun-kaide hüküm olarak söylem fikrine derinlik vermekte, şiire güzellik katmaktadır.

Atasözlerinin manevi zenginliğini yapılaştırmada, söz dizimi anlam biliminden dolusunca faydalanma olmazsa olmaz sıfatıdır. Zıt anlamlar, tekrarlanmalar, değişmeler, sayılar, haberlerin şimdiki-gelecek ve şimdiki zaman şekillerinde uygunluğu, inkar etme özellikleri bileşenlerinin yapısal-anlamsal ilişkisini geliştirmede önemli söz-gramer araçları olmaktadır.

Türki-tatar atasözlerinin söz dizimini öğrenme onların sanatsal oluşumunun, kompozisyonel oluşumunun, içsel-dışsal inancının temelinde yatan sebepleri anlayabilmeye yardım etmektedir. Kardeş türki halk atasözlerinin dizilişinin benzer olduğunu da göstermektedir.

Türkoloji de bu sözleri dilbilimi, dil medeniyeti, bilişsel görünüşlerde öğrenmeye büyük önem verilmektedir. Türki halklardan Tatar, Türk, Kazak, Azerbaycan, Karakalpak, Kırım tatarları atasözlerinin söz-gramer özellikleri özel olarak incelenmiş (N. Muallimoğlu, M.B. Porhomovskiy, H.Abdurahmanov, R. Sarsenbaev, G.N.Yusipov, Y.F. Efimov, R.İ. Muzafarov, G.Niyatullaev v.b.).

Dilde atasözleri medeniyetin aynası gibi. Farklı halkların örf-adetleri, kişisel kıymetleri, ruhi dünyası ve düşünce yapısı özellikleri hakkında geniş bilgi toplamaktadır. Atasözleri ile biz Türki halkların ruhi kıymetleri hakkında ilginç sonuçlar elde edebilmekteyiz.

Fenni hizmette amacımız; Türki halk atasözlerinde ruhi kıymetlerin kullanılmasını inceleme meselesidir. Yararlanılan eserler arasında; Özkul Çobanoğlu “Türk dünyası ortak atasözlere sözlüğü” (2004), Metin Yurtbaşı “Sınıflandırılmış Türk Atasözleri” (1994); Gulnara İşkildina (2001) Nekı Isenbet “Tatar halık mekallere” (2010) v.b eserlerden yararlanılmıştır.

Ana sonuçlar:

1) Atasözlerinde doğduğumuz yer, doğduğumuz toprak, aziz ana fikirleri birlikte kullanılmaktadır. (*Tatar. Her koşnın uz oyası; Türk. Her kuş kendi yuvasını beğenir; Başk. Üz ilin altın bişik; uygur. Her kımge öz yurtı eziz; kazr. Her kuşa öz yubası, her kese öz vatani.*

2) Yaşam temelinin hizmet olduğu bilindiği gibi Türki halklar hizmet seven, çalışkan, hünerli halk olarak gövdelenmiştir. Hizmetin; mutluluk, sevinç, hürmet olduğu gösterilmektedir. (*Tatar. Hezmet iyese - hurmet iyese; Türk. Gençlikde çalışırsan, yaşlılıkta rahat edersin; Uygur. Yaşlıgıdın işle, keriganda çişle.*

3) Türki halk için aile, akrabalık, nesil ana yaşam değeridir. En önemli talep ise kan kardeşliğini (akrabalığını) korumaktır. Birbirine yardım etme, yaşlılara saygı gösterme, aynı zamanda dostluk, birliktelik, kardeşliğe önem verilmektedir. Ana önem çocuklara terbiyelemeye verilmektedir. Çocuk neslin devam edicisi, yaşamın anlamıdır.

Atasözlerinde görüldüğü gibi çocuğun karakteri ilk olarak çocuklukta oluşmaya başlamaktadır. Anne babasını nasıl olursa çocukta öyle olup terbiye alıp büyür denilen fikir vardır. (*Tatar. Oyada ni kurseng, oçkanda şunı kürırsın, Kazak. Kus oyada neni kürse, uşkanda sonı aladı; Krgz. Uyadan emneni körsö, uçkanda oşuonu alat; ttü. Küş yavrusu yuvasında gördüğünü yapar; Tatar. Olıların süzen totmasan, olaygançı igılık kürmessın; ttü. Uluları ululayan kut bulur sözlerini tutmayan ulur; çağt. Ulıgnı uluglasa, kut bolur; kırm. Kart öğütü tutmagan kartaygaşı olmaz; Özbk. Adam kariyalarnin yaşını hurmatlasa bahtlı boladi.)*

4) Türki halklarda rahim-şefkat, temiz kalpli olma, nazik olmak gibi sıfatlar övülmektedir. İnsanın yapısını, karakterini değiştirmenin imkansız olduğu anlatılmaktadır. Türki halkların bakış açısına göre insan ya nazik, sakın ya da sert karakterli olarak dünyaya gelmekte ve yaşamı boyunca da bu değişmemektedir. (*Tatar. İzgilik it de dingezge taşla balık biler balık bilmezse halik biler; Türk. İyilik et suya at balık bilmezse halik bilir; Kazr. Yahşılık ele at deryaya balık bilmeşe halik biler; Kırm. Eyilik ap da derüaga bırak balık bilmeşe halik beler; Nogy. Yahşılık et te suvga tasla balık biler balık bilmeşe halik biler; kklp. Jaksılık jerde kalmas; Özbk. Yahşilik yerde kolmas*).

5) Akıl, bilim, namus övülmekte, insan hayatının türlü olaylarında aklını kullanmasını bilmek zorundadır diye anlatılmaktadır. İnsan kendi kendini tutabilmeli ve davranışlarından sorumlu olmalıdır. (*Tatar. Akıl yaşta tüğel başta; Türk. Akıl yaşta değil başta; Çağt. Akıl başda imes yaşdadır; balk. Akıl yaşta dilder baştadır; başk. Akıl yeşte tüğil başta; Kazk. Akıl casta emes başta; Kırm. Akıl caşta tuvul baştadır; Nogy. Akıl yasta tuvul basta*).

İncelemelerden de görüldüğü gibi ahlaki, terbiye çareleri olarak atasözleri hayatta çok eski zamanlardan beri oldukça önemli rol oynamaktadır. Bu vazifelerini günümüzde de kaybetmemişlerdir. Bu yüzden Türki hakların atasözleri ahlaki etik kanun olarak kabul edilmektedir.